Vogelnamen in de Brabantse Kempen.

Bij het doorbladeren van mijn aantekeningen van de laatste jaren kwam ik onlangs een vrij groot aantal lokale namen tegen, hoofdzakelijk van vogels, die ik heb opgepikt in mijn gesprekken met vogelaars, jachtopzieners, stropers enz.; alle mensen, die een meer dan oppervlakkige belangstelling hebben voor wat er buiten leeft en groeit. Daarbij is het me opgevallen, dat je in deze streken. — ik heb het over het mij bekende Kempenland — zoveel van die naturen aantreft. Een van de oorzaken zal wel zijn, dat door de bodemgesteldheid de dorpen hier veel langer geïsoleerd zijn geweest, dan het b.v. in het Westen het geval was.

Daaraan is ook het feit toe te schrijven, dat je er voor één vogelsoort, in dorpen die vrij dicht bij elkaar liggen, verschillende namen hoort. Ik heb de namen, zo goed als het mij mogelijk was weergegeven.

Als voorbeeld wil ik nemen de ringmus.

Daarvoor hoorde ik in Lieshout de naam houtmus maar in Eindhoven houten rieleke, terwijl de zelfde naam in Helmond en ook in Geldrop uitgesproken werd als houtriëlleke. In Gestel was het „Steenmuske".

Sterker is het nog met de huismus in midden Limburg, waarvoor ik een deel van de namen ontleen aan Schrijver's Ned. Volkskunde. Die waren in Beesel, Lottum, Blitterswijk, Grubbenvorst, Maasbree en Helden resp. Koare rakker, Koare vrêter, Koare fietser, Floets, Schroep, en Hoeskets. Een merel heette in Aalst een melling, maar in Son hoorde ik malder en ook melle.

Aardig zijn vooral de klank-nabootsende namen. Ik vind b.v. „Kakaduut" aardiger dan spotvogel, evenals madelief voor boomleeuwerik... De veldleeuwerik heet zoetelief, maar wordt ook als koren- en trekleeuwerik aangeduid.

De West-Europese kanarie, die vooral bij de vogelvangers bekend is, moet het doen met een Brabantse vorm van z'n Duitse naam n.l. Girlitske. Het spreekt vanzelf, dat bij een groot deel van de bevolking die oude namen niet meer leven, zodat langzamerhand veel van de algemeen Nederlandse namen ingang vinden, hetgeen jammer is voor vele namen, die in het plaatselijke dialect veel aardiger zijn. Blauwke voor heggemus, Huubke voor Steenuil, Hannikauw voor Vlaamsche Gaai zijn daar voorbeelden van.

Hieronder volgt er nog een aantal.

kuulder = wulp
dobbele schriever = ortolaan
schriever = geelgors
overdekkerke = fitis
dove kneuter, gruunsel = groenling
morkolf, merrikof = gaai
schuimeendje = wintertaling
vliegende pad = nachtzwaluw
spoertske, bremspoers = braamsluiper
noordsijske = barmsijs
biemees = koolmees
venkraai, meertikke = zwarte stern

gele wiewouw = wielewaal
kimmelmeeske = pimpelmees
berkenbastje, ossenkopje = staartmees
kleverkatje = boomklever
koeiveugeltje = graspieper
vliegend peerd, hemelgeitje = watersnip
vlierschuit = grote lijster
windhapperke = tapuit
(etym. wijntappertje).

Dit is slechts een bloemlezing uit een groot aantal namen. Dan zijn er nog namen, die ik niet direct kan thuisbrengen, omdat iemand uit Eindhoven een braamsluiper voor een braembijterke uitmaakt, terwijl ik in Oetersel een tuinfluiter Spaans braembijterke hoorde noemen.

Wat een „Woltots" of een „Groninger" is, weet ik b.v. helemaal niet, evenmin als een „Tuut", een naam voor een klein zangvogeltje in Budel. Waar een woord als vlierschuit voor grote lijster vandaan komt mag Joost weten.

Merkwaardig is dat ook hier de roofvogels als groep steeds klampers of klampvogel genoemd worden. Voor Sperwer hoor je nog wel eens Smel, en voor buizerd, typisch genoeg, den naam „elzenpuist", maar verder zijn ze vrij slecht bekend.

Ook hier treffen we het verhaal, dat de sperwer in den zomer verandert in een koekoek, onder de oude plattelands bevolking aan. Wat ik elders echter nooit gehoord heb, is, dat de wielewaal na de broedtijd z'n nest afbreekt, zodat je 's winters nooit een oud nest vindt. Er is heel veel overredingskracht voor noodig geweest om een uitstekend kenner van de vogelwereld in deze omgeving daar vanaf te brengen, en ik heb zo'n idee, dat hij me nóg niet helemaal gelooft.

Ook horen we in de Brabantse Kempen nog verscheidene vogelgeluiden weergegeven in versvorm. Ik noem bv. een leeuwerik:

„Lieven Heerke, mag ik in den Hemel kommen;
Ik kan dê niet kommen, verdoemd, verdoemd, verdoemd".

Bij Schrijnen vond ik een variatie daarop uit de Belgische Kempen, waarbij de leeuwerik stijgend zingt:

„Jeezeken, Jeezeken, open den hemel en laat mij in,
'k Zal van mijn leven niet meer vloeken of zweren".

En dalend zingt hij:

„Ziele gods, ziele gods, ziele gods".

De vink zingt in de omgeving van Wanroy:

„Wie gaat mee naar Wanroy toe, maar 't is kiken te wied"
of „Sjreur, sjreur, doe maaks mich de boks te wied".

Tot slot nog enige zegswijzen. Zoo doof als een kwartel is wel gemeen goed, maar een fraaie uitdrukking als „zoo zat lijk 'ne snep" hoor je niet veel. Als „'t is ne koekoek" heb ik wel eens een onwettig kind horen betitelen.

Ik heb slechts enkele grepen uit m'n gegevens gedaan. Onder de bevolking leven nog talloze oude benamingen, die langzaam maar zeker verloren gaan. Het is nog niet te laat, om deze systematisch te verzamelen, want er zijn nog talrijke oude vogelaars en de herinnering aan de valkerij is ook nog levend, zodat er nog wel wat te halen is. Het is een allerplezierigst werk, om er over te praten, ook vanwege de vele sterke verhalen, die je steeds hoort.

J. DAAMS.